

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Παρατηρήσεις εις έκδεδομένα Ἀττικά ψηφίσματα
(4^ο τεῦχος)

Στὸ 4^ο τεῦχος τῶν *Παρατηρήσεων εις έκδεδομένα Ἀττικά ψηφίσματα* σχολιάζεται τὸ ψήφισμα IG II² 29.

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν 9' με ἔντονα (μαῦρα) στοιχεῖα δηλώνουν τοὺς στίχους τῆς ἐπιγραφῆς.

IG II² 29. Τὸ ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ Παριανοῦ Φανοκρίτου ἀπέπτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὰ τέλη τοῦ 18^{ου} ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ 19^{ου} αἰ. μαζί με ἄλλες ἀρχαιότητες ποὺ ἐξασφάλιζε ὁ Louis Fauvel γιὰ τὴν συλλογὴ τοῦ Γάλλου πρέσβεως στὴν Κωνσταντινούπολη Choiseul Gouffier.

Ἡ συλλογὴ τοῦ Choiseul Gouffier περιῆλθε μετὰ τὸν θάνατό του στὴν κατοχὴ τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου τὸ 1818, ὅπου καὶ ἔκτοτε βρίσκεται.

Τὴν ἐπιγραφὴ δημοσίευσε πρῶτος ὁ A. Böckh, *CIG* I 84 (βλ. καὶ τὰ Add. p. 897). Ἀπὸ τὶς δημοσιεύσεις ἢ ἀναδημοσιεύσεις¹ τῆς ἐπιγραφῆς μνημονεύω τῶν W. Fröhner, *Les Inscriptions Grecques*, Paris 1865, 198, ἀρ. 100· U. Köhler, *IG* II 38· P. Foucart, *Rev.arch.* 34 (1877) 399-411 (*IG* II 5, 38, p. 13· στίχ. 1-4)· J. Kirchner, *IG* II² 29· *Syll.*³ 137· M. N. Tod, *Greek Historical Inscriptions*, II, Oxford 1948, 116· P. J. Rhodes – R. Osborne, *Greek Historical Inscriptions. 404-323 BC*, Oxford 2003, 19. Νέα ἔκδοση τοῦ ψηφίσματος κατόπιν αὐτοψίας τοῦ λίθου παρουσίασε ἡ Enrica Culasso Gastaldi στὸ ἐξάιρετο βιβλίο της *La prossenie ateniesi del IV secolo a.C.*, Alessandria 2004, 89-101, ὅπου καὶ παρέχει φωτογραφία τοῦ λίθου (σελ. 90).

Σὲ πρόσφατο σημείωμά μου, βλ. *HOPOS* 14-17 (2004-2009) 673-674, ἔγραφα ὅτι κατέστη δυνατόν νὰ ἰδῶ ἔκτυπο τοῦ ψηφίσματος. Τὸ ἔκτυπο φυλάσσεται στὸ Ἀρχεῖο τῶν *IG* καὶ τὸ εἶδα χάρις στὴν προθυμία τοῦ ὑπευθύνου τοῦ Ἀρχείου φίλου καθ. Klaus Hallof.

Εὐτυχῆς συγκυρία καὶ ἡ καθοριστικὴ βοήθεια καὶ προθυμία τοῦ φίλου Denis Rousset, καθηγητοῦ στὴν École Pratique des Hautes Études, ἐπέτρεψαν νὰ ἰδῶ καὶ τὸν λίθο τοῦ ψηφίσματος (εἰκ. 1).²

Στὶς 28.3.13 ἐπισκεφθῆκαμε μετὰ τὸν φίλο Rousset τὶς ὑποδειγματικῆς τάξεως ἀποθήκες τοῦ Μουσείου, λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ Παρισιοῦ.

1. Ἐννοῶ τὶς ἐκδόσεις, στὶς ὁποῖες τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς δίδεται ὄχι κατόπιν αὐτοψίας, ἀλλὰ τὸ ἔχει παραλάβει ὁ ἐκδότης ἀπὸ μία ἐξ αὐτοψίας ἔκδοση.

2. Καὶ ἀπὸ τὴν θέση αὐτὴ εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν Denis Rousset γιὰ τὴν προθυμία καὶ τὴν ὑπομονή του. Ἐπίσης τὴν ὑπεύθυνη τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου κυρία Agnes Scherer γιὰ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν βοήθειά της.

(Τὸ παρατιθέμενο κείμενο εἶναι κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν *IG II²*).

στοιχ. 29

- [- - - - - ἄγ]-
 [γελί]ας ἔνεκα [παραδοῦν]αι, ἐὰν κα[ῖ τ]-
 2 [ῶ]ι δῆμ[ωι] δοκ[ῆι, καί] τὴν εὐεργ[εσίαν]
 [ἄ]ναγράφ[αι ἐν στ]ήλει λιθίνει ἐν [ἄ]κ-
 4 [ρ]οπόλει.

Ἡ αὐτοψία τοῦ λίθου ἀπέφερε τὸ ἐξῆς κείμενο:

- - - - -
 [. . 4 . .]ίας ἔνεκα [. . . 7 . .]ναι, ἐὰν κα-
 2 [ῖ τ]ῶι δῆμωι δοκ[ῆι, καί] τὴν εὐεργε[σ]ί-
 <αν> [ἄ]ναγράφ[αι ἐν σ]τήλει λιθίνει ἐν ἀκ-
 4 [ρ]οπόλει.

1 [εὐ|εργε]σίας ἔνεκα Froehner, [κα]ῖ [εὐ|εργε]σί|ας ἔνεκα Culasso-Gastaldi.

Παρατηρήσεις

1-2 Ἡ θέση τῶν γραμμάτων στοὺς στοιχοὺς, ὅπως ἐμφανίζεται στὶς *IG II²*, ἀλλὰ καὶ στὴν editio major (*IG II 38*), εἶναι ἐσφαλμένη, βλ. τὰ σχόλια στοὺς στίχ. 1 καὶ 2. Τὴν σωστὴν θέση τῶν γραμμάτων παρέχει ἡ ἐξ αὐτοψίας ἔκδοσιν τοῦ Fröhner, ἀλλὰ καὶ ἐκείνη τοῦ Foucart, τοὺς 4 πρώτους στίχους τῆς ὁποίας καὶ ἀνατυπώνει ὁ U. Köhler στὸ *IG II 5, 38*, p. 13. Τὴν παρατήρησιν περὶ τῆς θέσεως τῶν γραμμάτων στοὺς στίχους 1-2, καθὼς καὶ περὶ τῶν σωζομένων τελευταίων γραμμάτων τῶν στίχων 1-3 (βλ. κατωτέρω), ἔχει κάνει ἤδη ἡ Culasso-Gastaldi στὴν ἔκδοσίν της, βλ. ὅ.π., σελ. 91-92.

1 Τὸ πρῶτο σωζόμενο γράμμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώζεται μόνον τμῆμα λοξῆς κεραίας, κατέχει τὸν 5^ο στοιχὸ καὶ τὰ ἐπόμενα πλήρως σωζόμενα γράμματα (ΙΑΣ) τοὺς στοιχοὺς 6^ο, 7^ο καὶ 8^ο ἀντιστοιχῶς, ὅπως ἀκριβῶς τὰ παρέχει ἡ ἔκδοσιν τοῦ Fröhner, ἐνῶ στὶς *IG II²* τὰ πρῶτα σημειούμενα γράμματα ΑΣ ἐμφανίζονται νὰ κατέχουν τοὺς στοιχοὺς 5^ο καὶ 6^ο. Τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ στίχου σώζεται, εἶναι τὸ γράμμα Α τοῦ συνδέσμου κα|[ι].

[- -]ίας· τὸ σωζόμενο ἴχνος λοξῆς κεραίας πρὸ τοῦ Ι (ιώτα) ἀνήκει πιθανώτατα σὲ Σ (σῖγμα). Λέγω πιθανώτατα, διότι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶναι φθαρμένη καὶ σχηματίζει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ σωζόμενο ἴχνος μπορεῖ νὰ ἀνήκει καὶ σὲ Λ (λάμδα). Ἡ πρώτη ἔκδοξίς εἶναι ἀσφαλέστερη δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ Fröhner παρέχει πληρῆς Σ (σῖγμα).

2 Τὸ πέρας τοῦ στίχου σώζεται, εἶναι τὸ Ι (γιῶτα) τῆς λέξεως εὐεργε[σ]ί|<αν>.

3 Τὸ πρῶτο σωζόμενο γράμμα, τὸ Ν τοῦ ἀπαρεμφάτου [ἄ]ναγράφ[αι], κατέχει τὸν 2^ο στοιχὸ. Τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ στίχου αὐτοῦ εἶναι τὸ Κ, ποὺ σημειώνεται καὶ στὶς *IG II²*.

2-3 Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ χαρακτὴρ ἐκ συγχύσεως λόγῳ τῶν δύο κοινῶν γραμμάτων ΑΝ τῶν λέξεων εὐεργεσίαν καὶ ἀναγράφαι, καταληκτικῶν τῆς πρώτης καὶ ἀρχικῶν τῆς δευτέρας, παρέλειψε νὰ τὰ χαράξῃ δύο φορὲς στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχου.

Σχόλια

1 [- -]ίας ἔνεκα· ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς φαίνεται, -λέγω φαίνεται λόγω τῶν ἐλλειπόντων προηγουμένως-, κατὰ κάποιον τρόπο νὰ συνοψίζη (πρβλ. τὸν στίχ. 14: ἀντὶ τούτων ἔναι) τὶς καλῆς ὑπηρεσίες πού προσέφερε ὁ Φανόκριτος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Foucart ἐπρότεινε (σελ. 401), στὰ σχόλια ὅχι στὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ἐξῆς συμπλήρωση: [τὸ ἀργύριον ὃ ἐπηγγείλατο] ὁ δῆμος³ | [ἀγγελί]ας ἔνεκα [παραδοῦ]ναι, ἀπὸ τὴν ὁποία ὅμως μόνον ἡ γενικὴ [ἀγγελί]ας καὶ τὸ ἀπαρέμφατο [παραδοῦ]ναι μεταφέρθηκαν στὶς IG II². Τὴν συμπλήρωση, «simple conjecture», ὅπως τὴν ὀνομάζει, ἐπρότεινε ὁ Foucart στηριζόμενος στὸν στίχ. 19: τὸ ἀργύριον τὸ εἰρημένον (βλ. καὶ τὰ σχόλιά του στὴν σελ. 407) καὶ ἔχοντας πιθανῶς κατὰ νοῦν τὴν αἰτιολογικὴ πρόταση τῶν στίχ. 11-13: ἐπειδὴ π[.]ήγγελε τοῖς στρατηγοῖς περὶ [τῶν | ν]εῶν τὸ παράπλο. Σημειῶνω πάντως ὅτι τὸ ρῆμα τῆς προτάσεως δὲν εἶναι τὸ ἀπλὸ ἀγγέλλειν, ἀλλὰ ἓνα σύνθετό του, τὸ π[ρο]αγγέλλειν ἢ π[αρ]αγγέλλειν, βλ. κατωτέρω.

[...7....]ναι· ἡ συμπλήρωση τοῦ Foucart [παραδοῦ]ναι, τὴν ὁποία υἰοθέτησαν οἱ IG II², καθὼς καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐκδότες, δημιουργεῖ προβλήματα, διότι δὲν προκύπτει ποιοῦ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου καὶ ἀκολούθως δὲν καθίσταται ἐμφανὲς ἐὰν τὸ ἀπαρέμφατο εἶναι μία ἀπὸ τὶς παρεχόμενες τιμὲς τῆς πόλεως πρὸς τὸν Φανόκριτον. Ἀντιθέτως, μὲ τὴν συμπλήρωση τοῦ Foucart (βλ. ἀνωτέρω), στὴν ὁποία τὸ ἀπαρέμφατο φερόταν μὲ ἀντικείμενο τὴν λ. [ἀργύριον], -ἐξ οὗ καὶ ἡ μετάφρασή του (σελ. 404): «remettre l'argent que le peuple avait promis pour la nouvelle, si le peuple est aussi de cet avis.»-, τὸ ἀπαρέμφατο [παραδοῦ]ναι συνιστοῦσε μία ἀπὸ τὶς τιμὲς τῆς βουλῆς πρὸς τὸν Φανόκριτον.

Ὁ δεῦτερος λόγος εἶναι ὅτι ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς [- -]ίας ἔνεκα, ὅπως ἤδη σημείωσα, φαίνεται νὰ ἀναφέρεται ἐν συνόψει στὸ σύνολον τῶν καλῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Φανοκρίτου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ δυσκολία τοῦ παρεχομένου ἀπὸ τὶς IG II² κειμένου ἐνισχύεται ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὴν παρεμβλλόμενη ὑποθετικὴ πρόταση: ἐὰν κα[ι] τ[ῶ]ν δῆμωι δοκ[ῆ]ι. Μὲ τὴν πρόταση δηλώνεται ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν σύμφωνη γνώμη τοῦ δήμου τῆς ἐγκρίσεως μιᾶς ἐκ τῶν προτεινομένων ἀπὸ τὴν βουλή τιμῶν πρὸς τὸν τιμώμενο. -Θὰ ἦταν παρακινδυνευμένο νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ χαρακτὴρ παρέλειψε τὸν ἀντιθετικὸ σύνδεσμο δὲ μετὰ τὸν ὑποθετικὸ ἐὰν καὶ νὰ συνδέσῃ ἔτσι τὴν ὑποθ. πρόταση μὲ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀναγραφῆς (στίχ. 3-4) στηριζόμενος στὸ χωρίο (στίχ. 17-20) τοῦ τιμητικοῦ ψηφίσματος IG II² 149 (βλ. κατωτέρω)-. Ὡστε φαίνεται ὅτι τὶς τιμὲς πού ἐψήφισε ἡ βουλή πρὸς τὸν Φανόκριτον τὶς ἔθετε ὑπὸ τὴν κρίση τοῦ δήμου.⁴

Ἐπὶ πλέον ἡ ὑποθετικὴ πρόταση κατὰ τὸ κείμενο τῶν IG II² καθιστᾷ ἀδύνατο νὰ περιληφθῇ τὸ ἀπαρέμφατο [παραδοῦ]ναι στὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐπομένως νὰ συναρτηθῇ πρὸς αὐτὸ ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς [- -]ίας ἔνεκα. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὑποδηλούμενη διὰ τοῦ ἀπαρεμφάτου [παραδοῦ]ναι νοηματικὴ σύνδεση μὲ τὴν

3. Ἡ λέξις ὁ δῆμος σημειώνεται στὸ τέλος τοῦ στίχου πρὸ τοῦ 1^{ου} σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ἀντίγραφα τοῦ Köhler (Petropolitanus), πού εἶχε στὴν διάθεσή του ὁ Böckh, βλ. CIG I add. et corr. p. 897.

4. Βλ. καὶ τὰ ὅσα σημειῶνουν σχετικῶς οἱ Rhodes – Osborne, ὁ.π., σελ. 81.

φράση (στίχ. 14-15) ἐάλωσαν ἄν α[ί] τρ[ι]ήρε[ι]ς | αἱ πολέμια, δηλαδή με τὴν στρατιωτικὴ ἐπιτυχία πού θὰ εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐὰν δὲν δυσπιστοῦσαν οἱ στρατηγοὶ στὴν πληροφορία πού τοὺς μετέφερε ὁ Φανόκριτος.

Ἡ πλήρης πρόταση συμπληρώσεως τοῦ Foucart ἐξηγοῦσε καὶ τὴν θέση τοῦ ἀπαρεμφάτου ὡς μιᾶς ἀπὸ τίς προτεινόμενες τιμές τῆς βουλῆς γιὰ τὸν Φανόκριτον, καὶ ἔδιδε τουλάχιστον τὸν νοῦν τοῦ κειμένου. Ὡστόσο ἡ συμπλήρωσή του ([παραδοῦ]ναι) δὲν εὐσταθεῖ. Τὸ ρῆμα παραδίδοναι, σημαίνει, βλ. *LSJ*⁹ s.v.: *παραδίδω, ἐγχειρίζω τι εἰς τινα (give, hand over to another, transmit)*.

Γιὰ τὴν καταβολὴ χρημάτων ὀφειλομένων ἢ ὡς ἀμοιβῆς ἀντὶ ὑπηρεσιῶν ἢ γιὰ χρήματα διδόμενα ἐν εἴδει δώρου ἀντὶ προσφερθεισῶν ὑπηρεσιῶν τιμωμένου, τὸ χρησιμοποιούμενο κατὰ κανόνα ρῆμα εἶναι τὸ ἀποδιδόναι, βλ. *LSJ*⁹ s.v.: *ἀνταποδίδω, ἀποτίνω τι ὀφειλόμενον, ὡς π.χ. χρέη, ποινάς, τιμὴν, ὑποταγήν (render what is due, pay, as debts, penalties, submission, honour)*, πρβλ. *IG I*³ 36.4-8: τ[ῆ]ι ἱερέαι τ[ῆ]ς Ἀθηνάας τ[ῆ]ς Νίικες πεντήκοντα δραχμὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῆι στήλ[η]ι | ἀποδιδόναι τὸς κωλακρ[έ]τας. *IG II*² 17.26-28: τὸς δὲ [στ]ρατηγὸς τὸς [ἐνθ]άδε ἀποδδνα[ι] αὐτῶι τὸν μι[σθ]ῶν ὄ[σο]μπερ πέρυ[σι]ν ἔφερε. 124.14-18: ἀποδοῦ[ν]αι δὲ τὸν ταμίαν τῷ δήμῳ κα[ὶ] τ[οῖ]ς πρέ[σβε]σι τοῖς πρεσβεύ[σ]ασι εἰς Ἐρέτριαν καὶ Χαλ[κ]ίδα καὶ ἐς [Ἔστί]αιαν ΔΔ δραχμὰς ἐκάστωι· ἀποδδναι δὲ κα[ὶ] τοῖς τὴν συ[μ]μα[χί]αν πρεσβε[ύ]σασι τὸν ταμίαν τῷ δήμῳ Δ Δ[ρ]αχμὰς [ἐκάστωι]· βλ. ἐπίσης *IG II*² 149.14-17.

Προκύπτει λοιπὸν ὅτι ἡ συμπλήρωση [παραδοῦ]ναι εἴτε με τὸν νοῦν τοῦ κειμένου, ὅπως τὸν συνέλαβε ὁ Foucart, εἴτε ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν *IG II*², πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ.

Τὸ ἀπαρέμφατο, τοῦ ὁποῖου σώζεται μόνον ἡ καταλήξη ([.7.]ναι), θὰ πρέπει νὰ ἀφορᾷ σὲ τιμὴ πρὸς τὸν Φανόκριτον. Τὴν ἐξήγηση ἐνισχύει καὶ ἡ φράση τῶν στίχ. 2-3: τὴν εὐεργε[σ]ί[α]ν [ἀ]ναγράψα[ι].

Τὸ ρῆμα ἀποδιδόναι σὲ τιμητικὰ ψηφίσματα σχετίζεται πρὸς τὴν παροχὴ τιμῶν ἀντὶ τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ τιμωμένου, πρβλ. *IG I*³ 182.5-7: ἡ[ρό]πος ἄν φαίνεται | Ἀθηναῖον ὁ δέμο[ς] ἵος περὶ πολλὰ ποιόμενος τὸς ἐσάγοντας κο[πέ]ας [κα]ὶ χάριν ἀποδόσον τὸ λ[οιπόν], *IG II*² 1299.25-27: ὅπως ἄν δὲ εἰδῶσιν ἅπαντες [ὅτι | το]ῖς φιλοτιμουμένοις εἰς τοὺς τεταγμένους τῶν πολιτῶν ἐν τοῖς φρουροῖ[ς] κα[ὶ] χάριτας ἀξίας ἀποδιδόασιν τῶν εὐεργεσιῶν· πρβλ. Δημ. πρὸς Λεπτίνην (20) 71: Οὐ τοίνυν ὑφ' ὑμῶν μόνον ὁ Κόνων, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τότ' ἐτιμήθη πράξας ἃ διεξήλθον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων πολλῶν, οἱ δικαίως ὦν εὐεργέτηντο χάριν ᾗοντο δεῖν ἀποδιδόναι. Τὸ ρῆμα με τὴν σημασία τῆς ἀνταποδόσεως στὰ σχετικὰ χωρία εἴτε τῶν Ἀττικῶν τιμητικῶν ψηφισμάτων εἴτε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων βρίσκεται συντεταγμένο με ἀντικείμενο τὸ οὐσιαστικὸ χάριν.

Ὅμως σὲ ἀδημοσίευτο ψήφισμα⁵ τῆς Ἀκροπόλεως χρονολογούμενο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 430-420 π.Χ. ἐμφανίζεται τὸ ρ. ἀποδιδόναι συντεταγμένο πρώτη φορά με ἀντικείμενο τὸ οὐσιαστικὸ εὐεργεσίαν (στίχ. 1-5): [Ἀθ]ηναῖοι ἀποδιδόασιν εὐεργεσίαν ἡ[ό]τι τὴν στρατιὰν τὴν Ἀθηναῖον εὔ[ε]ποίησεν.

5. Τὸ ψήφισμα θὰ δημοσιεύσω προσεχῶς.

Ἀκολούθως προτείνω τὶς ἐξῆς συμπληρώσεις στὸν στίχ. 1 καὶ στὸν ἐλλείποντα ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ τοῦ ψηφίσματος ὑπὲρ τοῦ Φανοκρίτου:

[- - - εὐεργεσίαν Φανοκρίτῳ - - - - -]

[. . 4 . .]ίας ἕνεκα [ἀποδιδό]ναι, ἐὰν κα-

2 [ἰ τ]ῶι δῆμῳ! δοκ[ῆι]...

1 Ὅπως σημείωσα στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα (βλ. ἀνωτέρω), ἤδη ὁ Fröhner καὶ προσφάτως ἡ Culasso-Gastaldi συμπλήρωσαν τὴν λέξη [εὐ|εργε]σίας. Ἀπέφυγα νὰ τὴν συμπληρώσω καὶ ἐγὼ παρὰ τὸ ὅτι τὴν θεωρῶ πολὺ πιθανή, διότι σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο ἀντίγραφα τοῦ Köhler (Petropolitanus), ποὺ εἶχε στὴν διάθεσή του ὁ Böckh (βλ. *CIG* add. et corr. p. 897) σημειώνεται στὸ τέλος τοῦ στίχου πρὸ τοῦ 1^{ου} ἡ λέξη ὁ δῆμος.

Ἐὰν ἡ συμπλήρωση ποὺ προτείνω εὐσταθῆ, θὰ εἶναι ἡ δεύτερη φορά, ὅπου ἡ φράση ἀποδιδόναι εὐεργεσίαν συνδέεται μὲ στρατιωτικὰ πράγματα.

1/2 ἐὰν κα|[ἰ τ]ῶι δῆμῳ! δοκῆ[ι]. πρβλ. *IG* II² 149.17-20: ἀ|[ναγράψαι δὲ καὶ τῆ]ν προξενίαν, ἐὰν καὶ τῶι δῆμ|[ωι δοκῆι, τὸν γραμμ]ατέα τῆς βουλῆς ἐν στήλῃι λ|[ιθίνῃι καὶ στῆσαι] ἐν ἀκροπόλει δέκα ἡμερῶν.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ προβούλευμα τῆς βουλῆς δὲν σώζεται παρὰ μόνον τὸ τέλος (στίχ. 1-5), δὲν ἦταν βέβαιον ποιῆς ἀκριβῶς τιμὲς περιελάμβανε. Εὐστόχως λοιπὸν ἐσημείωναν οἱ Rhodes – Osborne (p. 82): «...we cannot be sure what other changes were made by Cephalus' amendment. It is possible, but by no means certain, that the original motion gave Phanocritus the status of benefactor but not of proxenos...». Διερωτῶντο περαιτέρω ἐὰν στίς ἀρχικὲς τιμὲς περιλαμβάνονταν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Φανοκρίτου ἢ ἐὰν ὑπῆρχε ἡ πρόσκληση στὸ πρυτανεῖον.

Τὴν ἀβεβαιότητα ἐνίσχυε, πιστεύω, ἡ μέχρι τώρα παραδεδεγμένη συμπλήρωση τοῦ ἐλλιπῶς σωζομένου ἀπαρεμφάτου τοῦ στίχ. 1. Ὅμως δεδομένου ὅτι ἡ ἐντολὴ ἀναγραφῆς μόνῃς τῆς εὐεργεσίας δὲν ἀπαντᾷ ἀλλοῦ, βλ. κατωτέρω, καὶ αὐτὴ περιλαμβανόταν στὸ προβούλευμα (στίχ. 2-3), ἡ συμπλήρωση ποὺ ἐπρότεινα ([εὐεργεσίαν - - ἀποδιδό]ναι), καθιστᾷ μεγαλύτερη τὴν πιθανότητα ὅτι ἀρχικῶς στίς τιμὲς ὑπὲρ τοῦ Φανοκρίτου δὲν περιλαμβανόταν ἡ προξενία, ἡ ὁποία καὶ προσετέθη διὰ τῆς τροπολογίας τοῦ Κεφάλου. Τὴν ἄποψη περὶ προσθήκης τῆς προξενίας ἔχει διατυπώσει ἤδη ὁ W. Dittenberger, *Syll.*² 74.

2-3 τὴν εὐεργε[σ]ί|<αν> [ἀ]ναγράψαι[ι]. καθ' ὅσον γνωρίζω δὲν σώζεται ἄλλο Ἀττικὸ ψήφισμα, στὸ ὁποῖο νὰ δίδεται ἐντολὴ τῆς ἀναγραφῆς μόνῃς τῆς εὐεργεσίας στὴν στήλῃ. Κατὰ κανόνα ὑπάρχει ἡ φράση ἀναγράψαι τὴν προξενίαν, πρβλ. *IG* II² 80.5, 149.17-18, 235.26-27, κλπ. Ὅταν οἱ δύο τιμὲς συνυπάρχουν, ἀναφέρονται μαζὶ εἴτε στοὺς τίτλους τῶν τιμητικῶν ψηφισμάτων, πρβλ. *IG* II² 133.1, 205.1-2 (καὶ 129.3) εἴτε στὴν ἀπόφαση, πρβλ. *IG* I³ 162.4-5, 167.20-21. Συνήθης στὴν ἀπόφαση τῶν ψηφισμάτων εἶναι ἡ διατύπωση: εἶναι ἢ ἀναγράψαι (ἢ ἀναγραψάτω) πρόξενον (-ους) καὶ εὐεργέτην (-ας), πρβλ. *IG* I³ 80.12-14, 110.14, 174.7-8, *IG* II² 106.14, κλπ.

Στίχ. 11-15 (τὸ παρατιθέμενο κείμενο εἶναι κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν *IG* II²).

ἐπειδὴ π[α]-

[ρ]ήγγελε τοῖς στρατηγοῖς περὶ [τῶν]

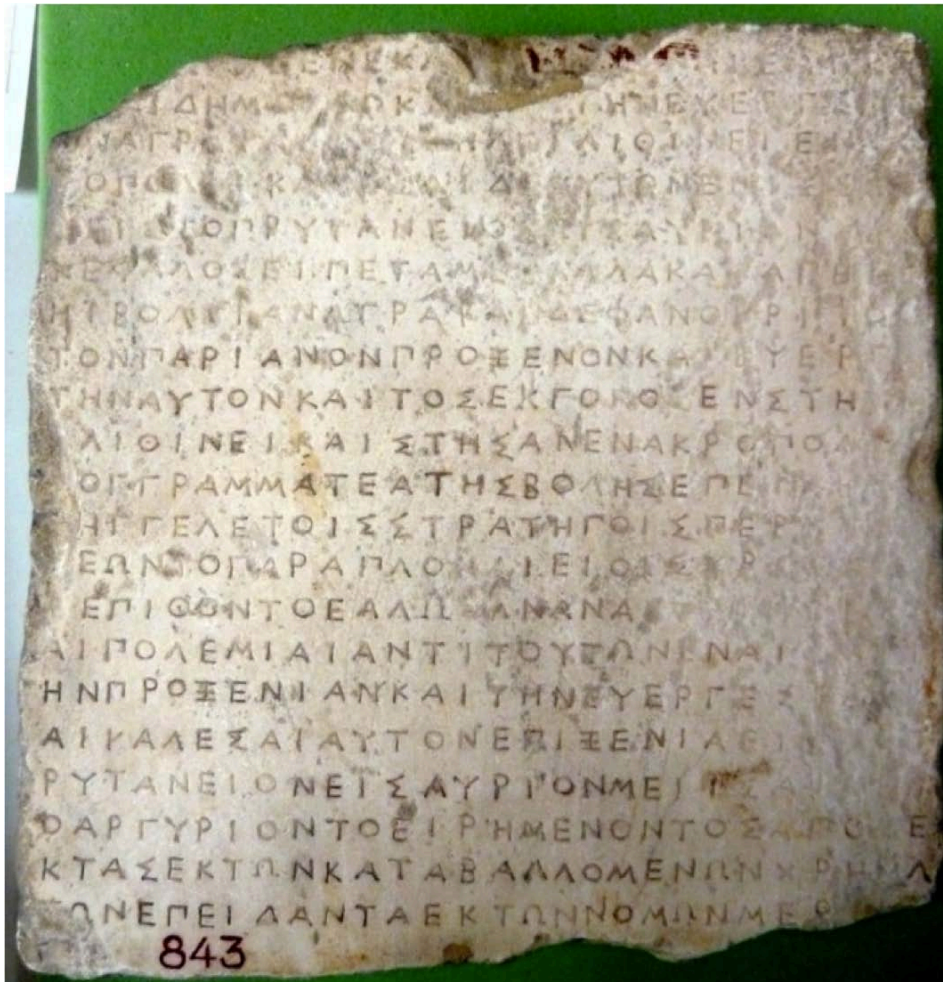
[ν]εῶν τῷ παράπλο, καὶ εἰ οἱ στρατ[ηγο]-
[ι] ἐπίθοντο, ἐάλωσαν ἄν α[ι] τρ[ι]ήρε[ι]ς
αἱ πολέμιαι·

11/12 π[α|ρ]ήγγελε IG II, Foucart (*Rev.arch.* p. 401), IG II², Culasso-Gastaldi; π[ρ|ο]ήγγελε Foucart (*Rev.arch.* p. 401, 404 [in textu], 411).

Τὸ ρῆμα παραγγέλλω δὲν ἔχει τὴν σημασία τοῦ ἀπλοῦ ρήματος (ἀγγέλλειν), βλ. *LSJ*⁹ s.v. παραγγέλλω: *διαβιβάζω παραγγελίαν τινὰ διὰ σημείου ἢ ἄλλου μέσου, δίδω τὸ σύνθημα, ἐκδίδω διαταγὴν, διατάσσω, ἐντέλλομαι, παρακελεύομαι, παραγγέλλω, προτρέπω, παραθαρρύνω, παροτρύνω (pass on or transmit a message, give orders, give the word of command, recommend, exhort) κλπ.*

Ὡστε ἡ συμπλήρωση π[α|ρ]ήγγελε δὲν εὐσταθεῖ καὶ πρέπει νὰ προκρίνωμε τὴν προτιμηθεῖσα ἀπὸ τὸν Foucart π[ρ|ο]ήγγελε· πρβλ. Θουκ. 7,65.1: τῷ δὲ Γυλίππῳ καὶ τοῖς Συρακοσίοις παρῆν μὲν αἰσθάνεσθαι, ὀρῶσι καὶ αὐτὴν τὴν παρασκευὴν, ὅτι ναυμαχῆσουσιν οἱ Ἀθηναῖοι, προγγέλθη δ' αὐτοῖς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν σιδηρῶν χειρῶν, καὶ πρὸς τε τᾶλλα ἐξηρτύσαντο ὡς ἕκαστα καὶ πρὸς τοῦτο· Δημ. *περὶ τῆς παραπρεσβείας* (19) 35: ὦσθ' ὑμᾶς, ἐκπεπληγμένους τῇ παρουσίᾳ τὸ πρῶτον τῇ τοῦ Φιλίππου καὶ τούτοις ὀργιζομένους ἐπὶ τῷ μὴ προγγελέναι, πραοτέρους γενέσθαι τινός, πάνθ' ὅσ' ἐβούλεσθ' ὑμῖν ἔσεσθαι προσδοκῆσαντας, καὶ μηδὲ φωνὴν ἐθέλειν ἀκούειν ἐμοῦ μηδ' ἄλλου μηδενός· βλ. ἐπίσης τὸ χωρίο τοῦ Ἐφόρου, Jacoby, *FGrH* 70 F. 191: [λέ]γουσι δ' οἱ μὲν ὅ[τι ὑπέ]μνησεν αὐτ[ὸν ὦν] | περὶ τε τῆς ν[αυμα]χίας καὶ τῆς γ[εφύρας | προ]ήγγειλε.⁶

6. Πρβλ. Θουκ. 1,137.4: καὶ μοι εὐεργεσία ὀφείλεται (γράψας τὴν τε ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελσιν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν, ἦν ψευδῶς προσεποιήσατο, τότε δι' αὐτὸν οὐ διάλυσιν), καὶ νῦν ἔχων σε μεγάλα ἀγαθὰ δρᾶσαι πάρεμι διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σὴν φιλίαν.

Εἰκ. 1. Τὸ Ἀττικὸ ψήφισμα ὑπὲρ Φανοκρίτου, *IG II² 29*. (Φωτ. D. Rousset)